

TAPERENS NATUR

Tore Vagn Lid, Torgeir Skorgen og Tor Dishington Johansen

Merknad [t1]: TVL: Regissør/autor og kunstnerisk leder for Transiteatret-Bergen.
TS: Kulturforsker, forfatter av bl.a. Rasenes Opprinnelse.
TDJ: Kritiker og filosof

”Sommerens kulturkamp” handler i realiteten verken om sommer eller om nasjonal kultur, men om noe langt viktigere: En dyptgripende og overnasjonal bevegelse i forskningen, som paret med storkapitalens interesser presser på for en radikal endring i synet på oss selv, på våre barn og på våre samfunnsinstitusjoner. Der fysikken over mange tiår holdt posisjonen som den dominante mønstervitenskapen, har biologien nå vunnet kampen som *masterscience* – en potent premissleverandør for en *’ny naturalisme’*.

Denne nye vendingen mot naturen følger ikke Darwin og den forbilledlige biologien som *vitenskap*, men oppstår ved at reduserende forklaringsmodeller nå kryper ut av fagbiologiske vinduer og blir til metode og perspektiv for stadig flere kunnskapsområder; det være seg psykologien (evolusjonspsykologi), samfunnsvitenskapen (sosiobiologi/humanøkologi), økonomien (nevroøkonomi), kriminologien (nevrokriminologi), estetikken (nevroestetikk), religionen (nevroteologi), språkforskningen (biolingvistikk), osv.

Mot dette bakteppet krever en rekke nye spørsmål svar. La oss unngå å begynne nederst i en norsk intellektuell næringskjede, men søke relevans internasjonalt: Hva slags sosial rettferdighet, kan man eksempelvis spørre sosiobiologen Prof. E.O. Wilsons elevskare, må vi forvente fra det kliniske og ugiendrivelige laboratoriet? Hvilke implikasjoner, Dr. Shatoshi Kanazawa, får det å underbygge innvandringsmotstand biologisk? Og hvorfor behøver vi en menneskeretts- og flyktningpolitikk når det naturlige først og fremst er å ivareta seg selv og sine nærmeste?

Hva gjemmer den nye skolehverdagen, slik den absolutte forskningen forestiller seg den? Hva gjør vi med skoletaperen, hun som en gang for alle har fått empirisk bevis for at hun (og hennes barn?) har trukket taperloddet i et naturens lotteri? Og hvordan, Dr. Steven Pinker, unngår man at denne taperen, hun som *ikke* fører Norge oppover Pisa-skalaen, skal bli en belastning for sin – og kommende slekters – liv og velferd?

Mange av disse problemstillingene er allerede blitt nåtid. Eksempelvis går nå nærmere 10 prosent av alle amerikanske barn på en eller annen form for ”adferdsdempende” medisin. Hånd i hånd med den såkalte ’nevropsykiatrien’ trykker nå en mektig legemiddelindustri på for å gjøre *sjenanse* til en ’hjernesykdom’, med dertil egnede og salgbare preparater. En gutt med en påviselig arvelig diagnose går i Frankrike til rettssak mot sine foreldre for å være født. I beste sendetid på NRK strør en fremstående rettspsykiater om seg med begrep om ”vellykkede og mislykkede psykopater” som arvelige egenskaper i barns hjerner.

Når ”nevrovitenskapene” på denne måten blir del av vår selvforståelse, hjelper det ikke lenger fra humanistisk hold å snakke nedlatende om ”kvasivitenskap”. Leseren må selv bedømme utsagnet til Dr. Kanazawas ved den prestisjetunge *London School of Economics*: ”Våre

foreldre, våre lærere og media har lært oss at mennesker er født som blanke ark, og at vi lærer oss til å bli rasister og egoister gjennom dårlig sosialisering. Beklageligvis virker ikke dette å være tilfellet. [...] Og mennesker som var – du vet – hippier, og elskverdig og snille mot andre grupper ble ganske enkelt utkonkurrert og fikk ikke videreført sine hippigener til de kommende generasjonene.”

Det anes her et ekko fra nær forhistorie: I mellomkrigstidens Norge var det bred politisk enighet om at myndighetene burde sette 'menneskeavlen under kultur'. Den internasjonalt berømte norske farmasøyten Jon A. Mjøen – direktør for Vinderen biologiske stasjon, og inspirator og programforfatter for den rasehygieniske bevegelsen i USA – var arkitekten bak sterilisasjonsloven som Stortinget vedtok mot én stemme sommeren 1934. Loven varte til 1977, med omstreifere, sedelighetsforbrytere og åndssvake som vagt definerte målgrupper. Fram til da hadde amerikanske myndigheter ført an med det største offentlige sterilisasjonsprogrammet verden hadde sett med mer enn 60.000 steriliserte, i hovedsak åndssvake, 'bastardraser' og italienske, irske, polske, greske og jødiske migranter. Mer oppsiktsvekkende er det at Norge med sitt beskjedne innbyggertall steriliserte 44.000, derav 75% kvinner.

Rasehygiene seilte under humanismens flagg i sin bekjempelse av det man definerte som 'livsuverdig liv': For noen mennesker ville livet medføre så mye lidelse og elendighet at det ville være bedre om disse ikke ble født. Vår tid viser tendenser til at mellomkrigstidens autoritære, statlige rasehygiene erstattes av en liberal eugenikk på individnivå, som foreldres frihet til å konstruere sine 'konkurransedyktige' barn. Like fullt er problemet med en slik tankegang at alle kan bli dårligere arvebære, avhengig av hvilken genetisk match man får med en gitt partner. Og hvem skal egentlig ha rett til å definere 'livsuverdig liv'?

Det er et velprøvd triks, fra politikk til teaterscene, når alfahannen iklær seg *underdogens* skinn, og bevisst forveksler makt med avmakt. Symptomet på strategisk rollebytte høres nå som et krav om selv å være i "opposisjon" til den kulturradikale "makten", "paradigmet" eller "hegemoniet". Hvor falskt et slikt spill i realiteten er, kan leses svart på hvitt – ikke ut fra kulturradikalernes tekster – men ut fra den rene, entydige og nådeløse statistikken som den selvutnevnte opposisjonen av 'nynaturalister' bekjenner seg til. For hvor ligger pengene? I kulturradikale samfunnsanalyser eller i en "nypositivistisk masterscience", med ukompliserte og eviggyldige svar, skreddersydd for bokholdere, fra departement til farmasiindustri verden over? Og hvor ligger mediapotensialet? I komplekse kulturelle fortolkninger, eller i tabloide fargebilder av menneskenaturen? Fordi den nevrovitenskapelige naturalismen forklarer politikk og kultur som natur slår den selv over i tilslørene mytologi.

I enden av den nye naturalismens jernbanespor ligger en forløsende reduksjonisme. Bak oss ligger slagget fra 1970-tallet, avfallet fra alt som er skrellet bort av humanistisk flertydighet og idealistisk svermeri. Foran oss, i flomlys, ligger en gammel, men nyryddet hage, hvor politikk går opp med genetikk, og hvor 90-tallets ironi er erstattet med skråsikker biologi.

Men før vi ankommer vår destinasjon ... hvilken plass har kunsten og kunsterfaringen i alt dette lysegrønne? I teaterforestillingen "Elephant Stories", med premiere under årets Festspill i Bergen, er det *kunsten* selv som stiller spørsmålet ved å la to virkelighetsbilder tørne sammen – J.S. Bach møter nevrovitenskapene. Gjennom en kampscene av klanger og aminosyrer reiser seg

en grunnleggende undring med uante rekkevidder: Står vi overfor et samfunn av konkurranse, stress, angst og traumer hvor man først *skaper* den psykiatiske pasienten, for deretter å *behandle* henne som natur? Og er det mulig å tenke seg at "natur" og "naturlighet" til syvende og sist - også denne gangen - kan være et alibi for samfunnsmessig *status quo*? "Elephant Stories" har Oslo-premiere under Samtidsfestivalen på Nationalteatret 4. september.

